

Димитар НЕДЕЛКОВСКИ

Филолошки факултет „Блаже Конески“

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје

dimened23@gmail.com

СТАНИСЛАВ МЛОДОЖЕЊЕЦ: ПРЕДИЗВИЦИ ВО ПРЕВЕДУВАЊЕТО И МИСТЕРИОЗНОСТА НА „MOSKWA“

Апстракт: Во овој труд ќе го претставиме полскиот поет и футурист Станислав Млодожењец и неговата песна „moskwa“, како и различните проблематики поврзани со нив. За да дадеме целосна слика за творештвото на Млодожењец, во кратки црти ќе го опишеме футуризмот заедно со неговите претставници во Полска. Песната „moskwa“ постепено ќе биде анализирана и дел по дел „расклопена“ на помали целини, кои ќе бидат посебно објаснети. Меѓу сите загатки што ги поставил Млодожењец, ќе се запознаеме со неговата тајна алатка и клуч кон пораката на песната – Морзеовата азбука. Со претходно наведената Морзеова азбука ќе имаме прилика да го разгледаме преводот на македонски јазик, кој го имплементира стилот на пишувањето на Млодожењец. Сите прашања и одговори за изборот на зборовите и еквивалентите во преводот ќе бидат разјаснети тука, како и можни варијанти. Освен преводот и анализата на песната, ќе се обидеме да создадеме посебно дело со помош на стилот на Млодожењец, кое на сличен начин ќе ја рефлектира ситуацијата во Македонија. Целта на овој труд е да се постави скица за тоа како може да се преслика и да се преведе дело сложено како „moskwa“, кои алатки ќе бидат користени, како и разбирање на пораката и менталниот карактер на писателот, како клучни чекори кон успешен книжевен превод.

Клучни зборови: футуризам, полска поезија, книжевен превод, инспирација, креативност

1. Вовед

1.1. Футуризмот и неговиот почеток

Крајот на Првата светска војна доведе до бран промени низ целиот свет – сите апсолутистички монархии во Европа изумреа со крајот на Војната, Германија премина во република, Австроунгарија сосема престана да постои како империја и од неа се родија Австрија и Унгарија, а Ру-

ската Империја премина во социјалистичка федеративна република, која понатаму ќе го основа СССР. Со смртта на овие империи се раѓа Втората Полска Република по 123 години окупација, на 11 ноември 1918 г., токму од тие остатоци на некогашните империи во Европа. Полското општество се наоѓа во еуфорија по ослободувањето на својата држава, која беше разделена од Германската Империја, Руската Империја и Австроунгарија. Токму во тој период на доцните 1910-ти и раните 1920-ти години можеме да ги најдеме почетоците на полскиот футуризам, кој е инспириран и дели сличности со италијанскиот и рускиот футуризам, како на пример: култот на урбанистичко-технолошката цивилизација, култот на примитивизмот, култот на примитивното, ирационализмот и спротивставеноста на традиционалната логика. Почетокот на футуризмот во Полска не може да се поврзе со еден датум, со оглед на комплицираните промени во полското општество. Се смета дека „официјалниот“ почеток на футуризмот во Полска е во 1918 г., со основање на групата „Катеринки“ од Краков, како и со основањето на Варшавската група во 1921 г. Иако овие две групи се носители на раниот футуризам во Полска, тие се всушност тотални спротивставености една на друга во стилот, целта и инспирацијата ¹.

1.2. Варшавската група

Како една од репрезентативните групи на футуризмот во Полска, важно е да се напомене дека главната инспирација оваа група ја добива од италијанските футуристи. Основачите на Варшавската група, Анатол Стерн и Александар Ват, се нарекуваат себеси неофутуристи, кои целосно го отфрлаат традиционализмот и стојат во директна спротивност од него. Варшава, како главниот град на Полска, извршила големо влијание на Стерн и Ват во формирањето на антитрадиционалните и неофутуристичките погледи, поради својата урбанистичка и либерална природа. Се смета дека главен фактор што навистина ги поврзал двајцата писатели и неофутуристи, е нивното еврејско потекло, а со помош на неофутуризмот можеле да го скријат своето еврејско потекло во овој проблематичен период на Полска, каде што радикалните леви и десни движења растат во интензитет и обемност².

¹ Czesław Miłosz | Historia literatury polskiej do roku 1939, Wydawnictwo ZNAK, Kraków, 1999, str. 457.

Ryszard Matuszewski | Literatura Polska, Warszawa 1993 Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, str. 88-91.

² Baron-Milian, M (2022). Freedom of Research | The mysterious beginnings of the polish avant-garde. *Idâçâîâîî îâ 29 ¼óîé 2025 â.*

1.3. Краковската група „Катеринки“

За разлика од Варшавската група, Катеринки е, главно, инспирирана од руските футуристи, но, исто така, дели заеднички елементи од италијанскиот футуризам, како, на пример, модернизмот и технолошкиот развој. Разликата меѓу рускиот и италијанскиот футуризам е, исто така, и идеолошка разлика, на пример, италијанскиот футуризам е инспириран од неофашистичкото движење во Италија и се фокусира на модернизација на општеството и на отфрлање на традициите, додека, рускиот футуризам е инспириран од неопозитивизмот, социјализмот и фолклорот, и стои во директна спротивставеност во однос на италијанскиот футуризам. Главната разлика во стилот на Катеринки е тоа што покрај футуризмот, модернизмот и прогресивноста, Катеринки не ги отфрла целосно традиционалните елементи и културните аспекти на полскиот народ. Основачите на Катеринки се: Титус Чижевски, Бруно Јашењски и Станислав Млодожењец³. Важно е да се напомене фактот дека Јашењски и Чижевски се политички ангажирани и истакнати социјалисти, додека Станислав Млодожењец се бори против револуцијата⁴. Но, различните патишта во животот на тројцата поети и бавното одделување од футуризмот довеле до нивно разделување и до распаѓање на групата по само неколку години од основањето.

1.4. Станислав Млодожењец

Роден во богата селска фамилија во 1895 г., Станислав Млодожењец уште од мали години изразува интерес за литературата и уметничките науки. По завршувањето на средното образование, во 1915 г. ја посетува Русија и успева да ја види Октомвриската револуција со своите очи. Во 1918 г. се запишува на Јагелонскиот универзитет во Краков, но поради својата воена служба и почетокот на Полско-советската војна во 1920 г., никогаш не дипломира. За време на дваесеттите и триесеттите години од 20-тиот век Станислав Млодожењец ги напишал поголемиот дел од своите дела, како, на пример, „Крески и Футурески“, „Квадрати“, „Футуро-грами и футуро-поезии“ и предметот на проучување – „moskwa“. За жал, Млодожењец повторно ќе се сретне со војна, кога во 1939 г. Германија ѝ објавува војна на Полска. Тогаш тој активно се бори против германската армија, но

<https://us.edu.pl/idb/en/swoboda-badan-tajemnicze-poczatki-polskiej-awangardy/>

³ Истото <https://us.edu.pl/idb/en/swoboda-badan-tajemnicze-poczatki-polskiej-awangardy>

⁴ Czesław Miłosz | Historia literatury polskiej do roku 1939, Wydawnictwo ZNAK Kraków 1999, str. 457.

по дознавањето дека Советскиот Сојуз се приклучува на војната, заедно со својата чета побегнува во Унгарија, а подоцна се преселува во Југославија, а уште подоцна, во Сирија. Активно се бори во Северноафриканската кампања, додека, во 1941 г. започнува да работи за полската секција на Радио Слободна Европа во Ерусалим. По завршувањето на војната тој останува во Велика Британија, каде што продолжува да твори проза, со тоа што неговото здравје постепено се влошува. Во 1957 г. Млодожењец се преселува во Варшава, но поради својата здравствена состојба, тој ќе почине во 1959 г., само две години по своето преселување⁵.

2. Анализа на песната „moskwa“

2.1. “moskwa”

tu-m czy-m ta-m?
 tam-tam TAM -
 TU-M- -
 tam-tam TAM tam-tam-tam TAM
 TU-M TU-M
 czy-m tam-tam? tam-tam? czy-m tam?
 TAM-M? TU-M?
 czyli-m tam? -jeżeli-m tam to i tu-m
 TUM-TUM
 a i tam a i tam - - -
 oj-ja JJAJ tam a i tu-m-
 to-m i tam i tum
 TUM

2.2 Анализа на стилот и структурата на песната

“moskwa” е навистина кратка песна, составена од тринаесет стиха и низа зборови што се повторуваат, како, на пример, *tum* и *tam*, *-m* и мистериозни црти што се појавуваат во вториот, третиот, десеттиот и единаесеттиот стих. Читајќи ја песната, очигледно, Млодожењец имал намера да ја направи мелодична и повторлива на начин што најдобро му одговара на полскиот јазик и на неговата фонетика. Исто така, вреди да се забележат

⁵ Ewa Głębicka (1997) | Polish writers and scholars of the 20th and 21st centuries - Stanisław Młodożeniec. Превземено на 29 јуни 2025г. <https://pisarzeibadacze.ibl.edu.pl/haslo/2392/mlodozeniec-stanislawa>

намерно неправилниот правопис и правила на користење на интерпунктиските знаци. Имено, целосното отсуство на точките во ситуации каде што е очигледно дека некоја реченица завршува, отсуството на големите букви во насловот и стиховите и отсуството на римите. Млодожењец, како верен футурист, се држи до својот експериментален стил што скршнува од традиционалните правила на пишување, кој често го користи во своите други песни, како, на пример, „ogka“ и „wieś“. Можеби, за најдобро да се разберат „moskwa“ и стилот на Млодожењец, е потребно да се разгледа книжевниот превод на македонски јазик, кој е создаден од страна на авторот на статијата.

3. Анализа на преводот и неговата проблематика

3.1. Превод на „moskwa“ на македонски јазик

вамо-мо или-мо тамо-мо?
тамо-тамо ТАМО -
ВА-МО - -
тамо-тамо? ТАМО тамо-тамо-тамо ТАМО
ВА-МО ВА-МО
дали-мо тамо-тамо? тамо-тамо? или-мо тамо?
ТАМО-МО? ВАМО-МО?
нели-мо тамо? -ако-мо тамо па и вамо-мо
ТАМО-ТАМО
и тамо и вамо - - -
лее-ЛЕЕЈ тамо а и вамо-мо-
е-мо и тамо и вамо
ВАМО

3.2. Анализа на преводот

Со преведената песна ќе се обидам да објаснам неколку проблематика, истакнати разлики, скриени симболи, дилеми и избор на зборови кои ги употребив за да успеам да го задржам стилот на Млодожењец, додека го пресликував значењето на песната.

3.2.1. Морзеова азбука

Колку и да звучи чудно, и за некои читатели непознато, Станислав Млодожењец активно ја користи Морзевата азбука во својата поезија, ка-

ко сосема нова алатка што симболизира нешто ново, или, пак, футуристичко. Морзеовата азбука претставува азбука создадена од низи црти и точки (- - -, . . .), што се изведува, меѓу другото, за пренесување на воени пораки преку радио. Не е случајно што песната напишана во 1921 г., за време на Полско-советската војна, содржи црти и точки одвреме-навреме во неколку стихови, што одлично се совпаѓа со изборот на Млодожевец да ја користи во својата поезија, со оглед на неговата воена позадина. Во овој случај, Млодожевец користи три букви: Т, М и О.

Т -

М - -

О - - -

Кога би ги замениле овие букви во песната, навистина, има голема смисла да се преведат како: Т - Тамо, М и О - Москва.

3.2.2. *Вамо и ѿамо намесиѿо ѿѿука и ѿаму*

Иако на полски *tam* значи *ѿаму*, а *tu* - *ѿѿука*, изборот на овие зборови е несоодветен со Морзеовата азбука што ја користи Станислав Млодожевец. Предноста на полскиот јазик во оваа ситуација е тоа што, навистина, *tu* и *tam* во низа на повторување се лесни за изговарање за полскиот говорен апарат, но за македонскиот претставуваат проблем. Затоа *вамо* и *ѿамо* се покажаа како соодветна замена за литературното *ѿѿука* и *ѿаму*, на крајот на краиштата, футуризмот навистина скршнува од традиционалното. Но, овој избор не е еднозначен, бидејќи покрај звучноста, остана уште еден проблем за да може целосно да се преведе поемата, а тоа е повторливото -*m*.

3.2.3. *-m и ѿросѿрананѿа врска со Морзеованѿа азбука и вамо - ѿамо*

Безбедно е да се претпостави дека -*m* е, всушност, градот Москва, кој се повторува цело време во песната. Тоа прво падна в очи додека преведував и барав решенија за преводот, но подоцна се покажа, исто така, и како најголемиот проблем во целиот превод. Да замислиме еден триаголник каде што на сите три страни стојат соодветно „вамо - тамо“, „Морзеовата азбука“ и „-m“, каде што „-m“ е тенок стаклен раб што во кој било момент може да се скрши. Во тој момент стана очигледно дека тоа -*m* беше темелот на целиот превод, бидејќи се појавија три дилеми што ја менуваа целата структура на преводот: дали директниот превод на -*m* во -*m* на македонски ја менува едноставноста на изговорот; дали директниот превод на -*m* во -*m* одговара со преводот на морзеовите знаци и дали директната транслитерација на -*m* во -*m* значи заменување на *ѿѿука* и *ѿаму* во нешто

друго? Беше голем трн во очите, знаејќи дека успешниот превод зависи од хармонијата меѓу сите три страни, само што тоа *-т* беше таа карта во куќата изградена од карти, што или ја гради куќата, или ја уништува. На крај се одлучив да го напишам *-т* преведено како *-мо*, што дополнително дозволи врзување со *ваМО* и *ѿаМО*, а покрај тоа, соодветно одговараше на музикалноста и едноставноста на читањето на песната, што на крај одговараше и со Морзевата азбука. Само тогаш триаголникот можеше да биде стабилен и врските меѓу рабовите да останат цврсти.

3.3. Анализа на порака

Лесно беше да дојдам до заклучокот дека Станислав Млодожењец е лојален кон комунистичката револуција и дека неговата дилема е тоа дали да помогне во градењето на социјализмот во Русија или во Полска – само за да разберам дека тоа е целосно контрадикторно и дека воопшто немав право. За разлика од неговите колеги Јашењски и Чижевски, Млодожењец се борел против комунизмот и бил противник на социјализмот. Млодожењец, всушност, ѝ се восхитувал на архитектурата на Москва, што од една страна ја задржала традиционалната градба и дух, додека, од друга страна, се градела како метропола на иднината. Покрај неговата восхит и носталгија за градот Москва, се крие внатрешна дилема и емоционална поделеност, од една страна, Млодожењец има пријатни и мили чувства кон Москва, а од друга страна, тој се бори против неа и револуцијата на капитите на Варшава ⁶. Затоа, за него Москва е „Ва-МО и Та-МО“.

4. Составување дело по стилот на Станислав Млодожењец и негова анализа

4.1. Цел на составување на делото

За да може да се претстави делото на македонски јазик, со цел да се доближи стилот на Млодожењец за македонските говорители, создадов песна што ќе ги претстави елементите на Млодожењец од неговата песна „moskwa”. Песната „ey”, слично како „moskwa”, користи скратени зборови што се повторуваат во низи и даваат мелодичност. Насловот на песната

⁶ Norbert Wysocki (2025) | Wiersz Moskwa Młodożeniece: Głębia emocji i unikalny styl poetycki. Превземено на 10 мај 2026г.

<https://michalgolkowski.pl/wiersz-moskwa-mlodozeniece-glebia-emocji-i-unikalny-styl-poetycki#wiersz-moskwa-mlodozeniece-analiza-i-interpretacja-emocji>

„eu” има делумна поврзаност со Москва, бидејќи Европската Унија е тема на Западниот Балкан и на Македонија, која буди несигурност и недоверба, но, исто така, „eu” беше одличен избор при усогласување на мелодијата со криците кои ги користи македонскиот јазик. Песната е составена користејќи го методот „practice-based research”, каде што со помош на создавање нова песна врз основа на оригиналот, успеав подобро да го разберам стилот на Млодожењец и подобро да ги објаснам карактеристиките на оригиналното дело „moskwa”.

4.2. „eu” - инспирација од „moskwa”

ваму-еу или-еу таму-еу?
еу, еу, еу
а еу не е уау
еу е уау, уау, леле, леле
а уау у еу можно е
сакаме еу ама не и оф за уау
ау-ау-ау за жал нема уау без еу
оф,оф,оф
а еу сака оф и знае дека само оф носи уау
еу-река!

4.3. Анализа и споредба

ЕУ е обид да се претстави копнежот и дилемата на македонскиот народ за Европската Унија. Слично како кај „moskwa”, искористени се кратенки кои заменуваат зборови и музикалност, едноставност за изговарање и страв-восхит, што македонскиот народ ги чувствува веќе триесетина години. За почеток, се сретнуваме со три кратенки што се повторуваат во низи:

ЕУ - Европска Унија
 Уау - извик за нешто што е прекрасно, идеално
 Оф - извик што потекнува од работа, мака, болка

Факт е дека копнежот за Европската Унија е голем, дека луѓето мислат, Европската Унија работи како магично стапче што ги решава сите проблеми. Првиот стих означува лесна критика и восхит во исто време, дека Европската Унија таму е навистина во смисла „европска“, предел каде што стандардот за живот е мошне висок, како што се и очекувањата на граѓаните и институционалната стабилност, но од друга страна, Европска-

та Унија во Западниот Балкан постои само со името и знамето. „Уау”, како извик за нешто прекрасно, ја претставува македонската идеализација на ЕУ, додека, „Оф” го претставува извикот на болката што произлегува од обврските – обврските што македонскиот народ треба да ги исполни кон ЕУ. Честопати како народ се лажеме дека „Уау“ ќе започне само, и само кога нашата земја ќе се интегрира со ЕУ, дека полека нашите проблеми ќе почнеме да ги решаваме штом тоа знаме и име ќе бидат отпечатени на нашите пасоши. Вистина е, за да постигнеме големи стандарди и да бидеме интегриран дел од ЕУ, мораме да се посветиме самите на себеси и да гледаме навнатре, да докажеме дека навистина заслужуваме достоинствен и исполнет живот – преку „Оф“. Стравот, гневот и восхитот кон ЕУ е чиста рефлексija на тоа како се чувствувал Млодожењец за Русија и како тој лично се борел за својата земја да може да живее достоинствено, и за некое време, независно.

5. Заклучок

Бујните почетоци на футуризмот во Полска и неговиот брз крај оста-вија голем впечаток на полската литература, политика и општество. Многу може да се научи од Станислав Млодожењец, како татко на футуризмот во Полска и како еден од ретките футуристи во тој период што останале верни на правецот до самиот крај. Во овој случај, самата алатка на успеш-ниот превод не се криеше ни во Морзеовата азбука, ни во зборовите што едноставно требаше да се заменат, ни во музикалноста. Вистинскиот клуч на самиот превод се состоеше во познавањето на авторот и неговото мина-то. Читателот ја „moskwa” и гледајќи го преводот, човек навистина може да се изгуби во паметните и креативни замки што Млодожењец ги поставил зад себе, како на пример, незнаењето на Морзеовата азбука би убедило многу луѓе дека станува збор за печатна грешка, или пак обид на авторот да се „издвои од општиот правец на размислување” за своето време. Во секој случај, Станислав Млодожењец остава зад себе богато наследство и прекрасни дела, кои кај љубопитните и кај читателите навистина ќе разбу-дат голем интерес за разоткривање на нивните тајни и вистини.

Користена литература:

- Czesław Miłosz | Historia literatury polskiej do roku 1939, Wydawnictwo ZNAK Kraków 1999, str. 457
- Baron-Milian, M (2022). Freedom of Research | The mysterious beginnings of the polish avant-garde. [Пристапено на 29 јуни 2025 г.] <https://us.edu.pl/idb/en/swoboda-badan-tajemnicze-poczatki-polskiej-awangardy/>

- Ryszard Matuszewski | Literatura Polska, Warszawa 1993 Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, str. 88-91
- Ewa Głębicka (1997) | Polish writers and scholars of the 20th and 21st centuries - Stanisław Młodożeniec. Превземено на 29 јуни 2025г. <https://pisarzeibadacze.ibl.edu.pl/haslo/2392/mlodozeniec-stanislaw>
- Norbert Wysocki (2025) | Wiersz Moskwa Młodożenieca: Głębia emocji i unikalny styl poetycki. Превземено на 10 мај 2026г. <https://michal Golkowski.pl/wiersz-moskwa-mlodozenieca-glebia-emocji-i-unikalny-styl-poetycki#wiersz-moskwa-mlodozenieca-analiza-i-interpretacja-emocji>

Dimitar NEDELKOVSKI

**STANISŁAW MŁODOŻENIEC: CHALLENGES IN TRANSLATING
AND THE MYSTERY OF “MOSKWA”**

Summary

This paper presents the Polish poet and futurist Stanisław Młodożeniec and his poem “moskwa”, together with the various problems connected to them. In order to give a complete picture of Młodożeniec’s work, we will provide a brief overview of Futurism and its representatives in Poland. The poem “moskwa” will be gradually analyzed and broken down part by part into smaller units that will be explained separately. Among all the riddles that Młodożeniec has set, we will discover his secret tool and the key to the poem’s message – Morse code. Using the aforementioned Morse code, we will have the opportunity to examine the translation into Macedonian, which implements Młodożeniec’s writing style. All questions and answers regarding the choice of words and equivalents in the translation will be clarified here, as well as possible variants. In addition to the translation and analysis of the poem, we will attempt to create a separate work using Młodożeniec’s style that will, in a similar way, reflect the situation in Macedonia. The aim of this paper is to outline how a complex work such as “moskwa” can be mirrored and translated, which tools will be used, and how understanding the message and the writer’s mental character are key steps toward a successful literary translation.

Keywords: futurism, Polish poetry, literary translation, inspiration, creativity.